

En tematisk undersökning av främlingskapets
narrativ artikulert av författaren Theodor
Kallifatides i självbiografen *Ett nytt land utanför
mitt fönster*

”Jag trodde då, och jag tror alltjämt att invandrarödet är så tvingande att det måste berättas.” (Kallifatides, Den Dubbla Längtan, 2002, s. 30)

Abstract:

This thesis examines the narrative of estrangement in Theodor Kallifatides autobiography *Ett nytt land utanför mitt fönster*. He presents his thoughts on an estrangement that comes with having to move to a new country and learn a new language. The autobiographical text, which constitutes the primary research material, is analytically scrutinized via a thematic narrative analysis. In other words, this paper aims to thematically discuss the author's accounts of self-recreation in Sweden as well as his adaption to the Swedish culture as it is manifested in the autobiography. This is carried out mainly from the author's perspective but also with the help of other relevant sources of theoretical character.

Keywords:

Narrative
Autobiography
Language
Identity
Culture
Estrangement
Integration
Personal experiences

Innehållsförteckning

1.Introduktion	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
1.2 Metodologiska perspektiv	2
1.2.1 Narrativ analys	4
1.2.2 Tematisk ansats	6
1.2.3 Imagined Communities B.A	7
1.2.4 Exploring Transculturalism – A biographical approach.	8
2 Författare och analyserade verk	10
2.1 Theodor Kallifatides	10
2.2 Ett nytt land utanför mitt fönster	11
2.3 Tidigare forskning	12
3. Analys	13
3.1 Invandraren	13
3.2 Språklig alienation	15
3.3 Kärleken	18
3.4 Hem	19
4. Sammanfattning	22
5.Förslag för vidare läsning och forskning	23
6.Litteraturförteckning	24

1. Introduktion

”När man köper sin tågbiljett tänker man inte, man bara hoppas.”

Med dessa ord inleder författaren och akademikern Theodor Kallifatides sitt sommarprat i P1 den 11 juli 2013. Kallifatides var en utav tusentals hoppfulla greker som färdades genom Europa under 60-talet. Han säger i sitt sommarprat att tåget nästan svävade från Grekland till Sverige, buret av drömmar och förhoppningar om ett drägligare liv. Men det främmande landet som speglades utanför tågkabinen visade sig ruva på fler utmaningar än vad han någonsin hade kunnat föreställa sig. (Kallifatides, Sveriges radio, 2013).

I citatet ovan visar Kallifatides att det var framförallt hoppet som fick honom att sätta sig på ett tåg och flytta till Sverige. Men konsekvensen av att drömburen emigrera gav upphov till följande frågor: Vad betyder det att lämna sitt hemland? Vad händer när ens språkliga arv stöter in i en kultur som rymmer andra värderingar? Vilka konsekvenser har en sådan process för personligheten? Dessa frågor tar Kallifatides upp och diskuterar i sin självbiografi *Ett nytt land utanför mitt fönster* (2001). I sitt verk beskriver han påföljderna av att flytta till Sverige, däribland insikten om ett främlingskap som började närvara i hans liv från och med flytten från Grekland. För det första behövde Kallifatides lära sig det nya sammanhangets socio-kulturella regler och seder. För det andra behövde han anpassa sig till den omgivande kulturen utan att riskera att förlora sin egen individualitet och sitt egna kulturarv. Det visade sig dock inte vara särskilt enkelt att obehindrat smälta in i ett svenskt sammanhang. Upplevelsen av att känna sig som främmande i vardagliga sammanhang blev ett normaliserat tillstånd för Kallifatides som började att identifiera sig som främling både i Sverige och i Grekland.

Hans personliga erfarenheter, känslor, och kulturella identifikationer utgör ett intressant ”objekt” för en analytisk studie och diskussion. I den här uppsatsen kommer fokus ligga på att tematiskt studera Kallifatides narrativ¹ om *främlingskap* så som det artikuleras i *Ett nytt land utanför mitt fönster*. Härmed kan studien karaktäriseras som en tematiskt narrativ-analys. Detta kommer att redogöras för utförligt i metod & teorikapitlet. Ett Narrativ

¹ Narrativ = berättelse, i text (skriven, tal, visualiserad; Text = olika former av kommunikation) framförallt, om något som har hänt i verkligheten eller i fantasin. (Boréus, 2012).

är berättelse, i text (skriven, tal, visualiserad; Text = olika former av kommunikation) framförallt, om något som har hänt i verkligheten eller i fantasin. (Boréus, 2012).

Min förhoppning är att utforska och analytiskt illustrera en fördjupad förståelse av Kallifatides artikulering av främlingskapets narrativ. Studien genomförs med hjälp av tematiska kategorier som förklarar på vilka sätt främlingskapet manifesteras i självbiografin. Detta leder mig fram till uppsatsens syfte och frågeställningar.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är, som antytt ovan, att undersöka Kallifatides narrativ om främlingskap, artikulerat i författarens självbiografi. Studien kommer huvudsakligen att genomföras med förankring i hans bok *Ett nytt land utanför mitt fönster*, men även med hjälp av, för sammanhanget, relevanta källor av teoretisk och metodologisk karaktär. Genom att studera Kallifatides personliga resa får man en fascinerande förstahandsinblick i de utmaningar som man som migrant kan stå inför. Denna uppsats har däremot inte som avsikt att dra slutsatser på ett allmängiltigt plan utan strävar snarare efter att redogöra för Kallifatides egna artikulering av främlingskapet genom att tematiskt diskutera hur det tar sig i uttryck i hans självbiografi. Syftet kan därför följaktligen konverteras till följande undersökningsfråga:

1. Kallifatides beskriver huvudsakligen två processer vars växelverkan löper parallellt med varandra i *Ett nytt land utanför mitt fönster*: frigörelse från ett land och anpassning till ett annat; Vilka är dom moraliska, psykologiska och existentiella utmaningarna som uppstår i Kallifatides möte med det nya landet Sverige och det svenska språket?

Målet är alltså att belysa moraliska, psykologiska och existentiella utmaningar som föranlett till Kallifatides utstakade narrativ om främlingskap. Detta framgår i uppsatsens disposition, men även i nästa underkapitel som berör uppsatsens metodologiska perspektiv.

1.2 Metodologiska perspektiv

I detta kapitel blandas teori och metod under titeln metodologiska perspektiv med motivering att de olika tillvägagångssätten gemensamt utgör en betydande resurs för uppsatsens analytiska avsnitt. Narrativ- och tematisk analys utgör, på sina sätt, metodiska strategier som blivit underbyggda av vetenskapliga teorier. Denna studie analyserar främst tematiskt indelade narrativ. Först kommer därför relevanta teoretiska och metodologiska premisser gällande

narrativ analys att presenteras. Därefter följer en redogörelse över uppsatsens tematiska beståndsdelar. En annan viktig del för uppsatsen består i teorier om så kallade *föreställda gemenskaper* vilka förklaras med hjälp av socialantropologen Benedict Anderson. Hans idéer ger analysen en bakgrund till varför många idag förhåller sig till nationalistiska mönster i mötet med andra kulturer eller andra samhällen. Andersons teorier tjänar dessutom till att ge klarhet i delar av främmandeskapet som vår huvudperson upplever. Anderson bidrar alltså med en sociopsykologisk dimension vilken knyts samman, i uppsatsens analys, med Kallifatides narrativ om främlingskap i *Ett nytt land utanför mitt fönster*. För att inkludera relevanta och analytiskt berikande perspektiv kommer Kallifatides narrativ även att kontextualiseras med relevanta teoretiska perspektiv om hybrida identiter och transkulturalism som blivit hämtade ur boken *Exploring Transculturalism – a biographical approach* skriven av Wolfgang Bergs och Aoileann Ni Éigeartaighs. Bergs och Éigeartaighs verk bidrar med berikande begrepp, exempel och teorier som kommer att appliceras i uppsatsens analys. Uppsatsen inkluderar härmed ett försök till att metodologiskt skapa en interdisciplinär integration mellan en tematisk och en narrativ analys vilken kompletteras av sociopsykologiska infallsvinklar.

Efter att uppsatsens metodologiska perspektiv diskuterats är det dags att skifta fokus mot kapitel 2 i vilket Kallifatides liv och författarskap behandlas. Först introduceras författaren och sedan följer en sammanfattning av självbiografen *Ett nytt land utanför mitt fönster*. Därefter ges en förklaring till hur den här uppsatsen skiljer sig i förhållande till tidigare forskning som riktat in sig på Kallifatides författarskap.

Uppsatsens analytiska kapitel (3) är strukturerat efter fyra teman vilka genomsyrar självbiografen. Dessa beskrivs utförligare i själva analyskapitlet eftersom det underlättar för läsaren att få till sig denna kunskap precis innan analyskapitlet läses. Men kort sagt betonar analysen Kallifatides narrativ om främlingskap så som det formats i mötet med Sverige efter tema: Invandring, Språk, Kärlek & Hem. Analysens tematiska delar kommer till sist att sammanfogas i uppsatsens sammanfattning för att bilda ett helhetsperspektiv av Kallifatides narrativ om främlingskap. Därefter följer avslutningsvis ett kapitel om förslag för vidare studier och läsning.

I nästa underkapitel kommer det att förklaras vad ett *narrativ* innebär för den här studien, varför det är relevant för den här uppsatsen att bedriva en narrativ analys och sist men inte minst vilken typ av narrativ analys som kommer att appliceras i den här studien. För att på ett klart och tydligt sätt kunna förklara hur en narrativ analys appliceras i denna uppsats kommer det att redogöras för med hjälp av Göran Bergström & Kristina Boréus beskrivningar som finns att hitta i verket *Textens Mening och Makt* samt med hjälp av definitioner i rapporten ”Narrativ

forskning – biografiskt perspektiv på berättelser” skriven av Christer Johansson. Avslutningsvis kommer motiveringen bakom valet av narrativ analys att förklaras med hjälp av sociologerna Elliot Mishler och Catherine Riessman.

1.2.1 Narrativ analys

Först och främst bör det påpekas att narrativ analys som metod och teori definieras olika av olika forskare. Det vill säga att det finns olika definitioner av narrativ som begrepp samt flertalet utgångspunkter och användningar av narrativ. För den här uppsatsen är själva begreppet narrativ likvärdigt med en textuell *berättelse* eller en textuell *redogörelse* om något som har hänt i verkligheten eller i fantasin. (Boréus, 2012). I den här uppsatsen är Kallifatides självbiografi föremål för studien. Mer specifikt kommer hans skriftliga redogörelser om främlingskap att diskuteras och tolkas utifrån ett *hur* och ett *vad*. Alltså, redogörelsernas *hur* hänvisas till analysens utvalda teman genom vilka främlingskapet uttrycks medan redogörelsernas *Vad* representerar själva berättelsens innehåll. (Boréus, 2012, s. 230). Innan man bestämmer sig för att göra en narrativ analys är det dock viktigt att veta vilken form av narrativ analys man vill applicera för att nå fram till sitt resultat. Rent metodologiskt finns det flera tillvägagångssätt att välja ibland för att analysera en text. Gemensamt för de olika metoderna är att de på var sitt sätt tillåter forskaren att tolka och analysera material. (Boréus, 2012, s. 237).

I den här uppsatsen kommer en metod som kallas för det ”holistisk-innehållsliga sättet” att användas. Denna metod används när en forskare väljer att analysera en individs livsberättelse genom att fokusera på utvalda delar. Innebörden av dessa delar analyseras sedan i förhållande till berättelsens helhet. (Johansson, 1999, s. 21). Det finns med andra ord en interpretativ dimension i metoden. Detta kan föra tankarna till hermeneutisk forskningstradition eftersom det är en forskare som tolkar en text och tycker att dom utvalda delarna representerar en texts helhet (Molander, 2003, s. 176). För den här uppsatsen innebär det för det första att *Ett nytt land utanför mitt fönster* läses i sin helhet. För det andra innebär det att olika delar av texten kommer att väljas ut för att sedan presenteras i form av representativa citat. Dessa citat används sedan för att besvara uppsatsens undersökningsfrågor. Visserligen finns det ett subjektivt förhållningssätt till valen av citat eftersom det är enligt tolkningar som citaten i fråga representerar textens helhet. Förhoppningen är däremot att respektive citat kommer att vara tillräckligt övertygande och transparent för att till och med den skeptiska läsaren inte ska behöva ställa sig frågan huruvida läsningen av Kallifatides självbiografiska verk är pålitlig.

Som nämnt ovan erbjuder skönlitterär text ett visst tolkningsutrymme. Det vill säga att en person som läser en text skapar en uppfattning som relateras till dennes bakgrund

och världsuppfattning. Detta fenomen kan bland annat förklaras med hjälp av teorier om narrativ identitet vilka har vunnit starkare fotfäste bland samhällsvetare sedan 1980-talet. Rent översiktligt kan människan, enligt dessa teorier, betraktas som en narrativ varelse. Vi är i andra ordalag, enligt anhängare som följer den så kallade *narrativa vändningen*, våra historier och berättelser. Narrativ skapas av individer och dessa tjänar bland annat till att skapa lagar, språk, kulturer och samhällen som människor lever i. De tjänar dessutom till att skapa identiteter utifrån vilka en individ förhåller sig. Det är med andra ord berättelser som bildar gemene mans världsbild och som verkar som tolkningsinstrument vilka begreppsliggör det politiska och kulturella landskap som vi alla lever i. (Boréus, 2012, s. 221).

Berättelser är alltså naturliga för människan och det är genom att berätta och ta del av berättelser som människan gör sig själv och andra begripliga. Narrativ metod kan därför vara lämpligt att använda i sammanhang som berör individens medvetande och identiteter enligt sociologerna Elliot Mishler och Catherine Riessman. (Söderström, 2009, s. 14). I den här uppsatsen utgår jag ifrån att berättelser skapar identiteter och att en människa delvis "är sina berättelser". Jag anser därför att det är passande att undersöka Kallifatides redogörelser om främlingskap med hjälp av narrativ som metod och teori eftersom studien ämnar undersöka hur författarens berättelser om sin kultur, sina värderingar och sin identitet redogörs för över en viss tid med utgångspunkt i existentiella, psykologiska och moraliska utmaningar.

Målet med uppsatsen är som nämnt tidigare inte att dra allmängiltiga slutsatser men det kan trots allt vara av intresse att göra en narrativ analys med anledning av att det är möjligt att erhålla viktiga insikter om ett samhälle och dess politik genom att betrakta en individs narrativ. (Boréus, 2012, s. 221). Det kan dessutom vara intressant att göra en studie på individnivå eftersom individen i slutändan inte är avskild ifrån kollektivet. Insikter om hur individer förstår händelser och handlingar kan med andra ord vara värdefulla utöver förståelsen av olika gruppers uppfattning om omvärlden. (Boréus, 2012, s. 225).

Ett annat skäl till att applicera en narrativ analys på *Ett nytt land utanför mitt fönster* är för att verket är skrivet på svenska av en person som inte har svenska som modersmål. Det tillåter med andra ord ett mikronarrativ, en marginaliserad röst att få komma till uttryck. (Boréus, 2012, s. 226). Kallifatides röst kommer att synliggöras först senare i analysen under olika teman vilka presenteras på ett djupare plan i följande kapitel.

1.2.2 Tematisk ansats

Med en tematisk ansats ämnar forskare att urskilja, analysera och diskutera mönster och teman ur diverse material. Exempel på material kan vara böcker, ljudupptagningar, tal, text, film etc. (Clarke, 2006). Analysskapitlets tematiska ansats tjänar till att kategorisera uppsatsens primära frågeställning efter tema: invandring, språk, kärlek och hem, vilka utgör de mest framstående beståndsdelarna i Kallifatides narrativ om främlingskap. Enligt psykologerna Virginia Braun och Victoria Clarke finns det ur ett urskiljningsperspektiv två primära val vad gäller en tematisk ansats. Antingen kan uppsatsen struktureras efter en så kallad teoretisk tematik. Med ett teoretiskt förhållningssätt vänder sig forskaren till ett verk som ska analyseras med teman som i förväg redan blivit utvalda. Ofta rör det sig om teorier eller tidigare forskningsresultat som skulle kunna appliceras i en ny undersökning, men det kan även vara teman av enklare karaktär som önskas undersökas, exempelvis: uppväxt, familj, skolgång etc. (Clarke, 2006). Den här uppsatsen består till en viss del av ett teoretiskt förhållningssätt med tanke på att det som nämnts i syftet finns en uttalad agenda om att undersöka Kallifatides narrativ om främlingskap.

För den här studien innebär det att delar i boken som berört just detta tema har sällats fram för att besvara den primära undersökningsfrågan. Med andra ord har inga specifika teman valts ut i förväg, utan verket har talat för sig självt och berättat under vilka kategorier narrativet om främlingskap tas upp. Ett sådant förhållningssätt kallas för tematisk analys av *induktiv* karaktär och för den här uppsatsen innebär det att utvalda teman har identifierats under själva läsningens gång. (Clarke, 2006). Ur ett validitetsperspektiv anser jag en blandning av båda förhållningssätten som fördelaktig för den här uppsatsen av följande skäl. För det första läses verket med en frågeställning som söker författarens narrativ om främlingskap. För det andra talar verket om i vilka kategorier svaren till uppsatsens primära frågeställning hittas. Sammanfattningsvis kommer jag att med hjälp av relevanta social-psykologiska perspektiv tematisk kategorisera Kallifatides narrativ det vill säga redogörelser om främlingskap med utgångspunkt i främlingskapet som identitet och fenomen. I Kallifatides redogörelser artikuleras just främlingskapets identitet genom berättelser där grekiska och svenska etiketter sätts i relation till människor och kontexter som han stöter på. Detta leder mig till nästa underkapitel som kommer att behandla Benedict Andersons teori om *föreställda gemenskaper*.

1.2.3 Imagined Communities B.A

Som beskrivet i underkapitel 1.2.1 konceptualiserar gemene man identiteter med hjälp av narrativ. Socialantropologen Benedict Anderson argumenterar för att narrativ om nationella identiteter skapar så kallade ”föreställda gemenskaper”. Enligt Andersons resonemang behöver en grupp människor tänka och tro på en nationell gemenskap samt agera utifrån dess värderingar och berättelser för att gemenskapens varande *de facto* ska kunna säkerställas. Med andra ord definieras nationen som ett kulturellt metanarrativ genom vilket en grupp människor upplever en känsla av gemenskap. Det är en slags social konstruktion vars levnadsvillkor består av individers föreställningar och känslor samt hur dessa föreställningar formuleras.

It is imagined because the members of even the smallest nation will never know most of their fellow members, meet them, or even hear of them, yet in the minds of each lives the image of their communion. (Özirimli, 2010, s. 106)

Alltså, trots att en individ inte är bekant med eller ens är medveten om vad resten av de så kallade landsmännen företar sig så råder det inga tvivel om att individen är säker på att dessa samexisterar och verkar i andra sammanhang. (Özirimli, 2010, s. 109). Samma föreställning appliceras exempelvis när en svensk åker till Tyskland och förväntar sig möta en ”tysk kultur” som speglar sig mot den ”svenska kulturen”². Ett samhälles kultur är enligt Anderson limmet som binder samman invånare och markerar dem som en distinkt etno-kulturell grupp. Samhällets medlemmar arbetar utifrån den föreställda gemenskapens premisser för att tillsammans skapa en social identitet som främjar vissa värden framför andra. Dessa värden används sedan som skiljemarkör för att inkludera eller exkludera andra individer från gemenskaper. Kategorier som moral, språk, religion, hudfärg, sexualitet kan vara faktorer som avgör huruvida en individ passar in i gemenskapen eller ej. (Éigeartaigh, 2010, s. 7). Med andra ord betonar Anderson, som vanligtvis används i studier av statsvetenskaplig karaktär, en socialpsykologisk dimension som är av betydande relevans för studiet av Kallifatides narrativ om främlingskap. I författarens narrativ artikuleras just diverse föreställningar om hans grekiska och svenska identitet i relation till människor och kontexter som han stöter på. Medan Anderson pratar om kollektiva föreställningar ämnar jag prata om individens föreställningar i kollektivet. Om än modifierat tillför Andersons resonemang om sociopsykologiska

² Begreppet kultur definieras utefter den Walesiska Marxist-teoretikern Raymond Williams definition. I hans mening omfattar begreppet en hel nations eller en social grupps livsstil. Alltså, behandlas begreppet kultur som ett unikt levnadssätt bestående av regler (åsikter, värderingar, vanor) och saker (symboler, produkter, verktyg) som tillämpas i vardagen av nationens eller den sociala gruppens medlemmar.

föreställningar en viktig bakgrund i analysen eftersom Kallifatides utgår ifrån idén om människan som ett nationstillhörande väsen när han artikulerar och kategoriserar främlingskapet. De föreställda gemenskaper utifrån vilka Kallifatides projicerar tillhörighet tvingar in honom i ett slags identitets-limbo. Detta tillstånd diskuteras och redogörs för i nästa underkapitel med hjälp av begrepp som *Hybrid identitet* och *Transculturalism*.

1.2.4 Exploring Transculturalism – A biographical approach.

I boken *Exploring Transculturalism – A biographical approach* skriven av Wolfgang Berg och Aoileann Ni Éigeartaighs diskuteras övergripande språkliga, geografiska och kulturella gränser. De olika gränserna som återspeglas i verket delar ett gemensamt tema, nämligen frågan om identitet. Begreppet identitet behandlas i den här uppsatsen som människans strävan efter att definiera sig själv i förhållande till andra omgivande personer och föreställda gemenskaper. Det finns med andra ord personer eller föreställda gemenskaper som vi antingen identifierar oss med eller som vi tar avstånd ifrån. (Eigeartaigh, 2010, s.8). Följaktligen definierar människan inte bara sig själv utan även andra efter föreställda gemenskaper. Som nämnt ovan är nationalitet en kategori som människor förhåller sig till när det kommer till att definiera sig själva i förhållande till andra.

Berg och Éigeartaigh lyfter i sitt verk en rad individer som på olika vis överskrider sina ursprungliga kulturer för att utforska och infiltrera nya, till synes främmande kulturer och identiteter. Dessa människor definieras enligt författarna som ”transkulturer” och redogörs för läsaren i form av texter med biografisk karaktär. På grund av vår världs alltmer globaliserade karaktär är kulturella skillnader inte längre lika tydligt avgränsade som tidigare. Vi lever i en tid där de flesta människor kan hitta diverse socio-kulturella referenspunkter oavsett plats som dom befinner sig på (med resor medföljer trots allt avsiktligt eller oavsiktligt utbyte av information). I praktiken borde det av den anledningen vara enklare att känna sig som hemma när man flyttar runtom i världen. Med andra ord borde vedertagna kulturgränser som nationalitet och språk i vara lättare att överbrygga i en era av kollektiv samexistens (Éigeartaigh, 2010, s. 8).

Den walesiska marxistiska-teoretikern Raymond Williams menar dock att problemet är att många av ett samhälles regler och förväntningar antas snarare intuitivt än rent uttryckligen explicit. Alltså, trots att det i teorin är möjligt att lära sig det mesta om ett samhälles historia, värderingar och språk kan det vara förvånansvärt komplicerat att som migrant känna tillhörighet på grund av att man inte känner till givna sociokulturella regler eller förväntningar. Detta fenomen är kärnan i forskningen om så kallad ”kulturchock”, vilket syftar på ångesten

och förvirringen som uppstår hos människor, vilka befinner sig i en social miljö utan tillräcklig kulturell kunskap för att kunna känna igen sig. Forskning som berör integrationsfrågor styrker dessutom Williams ställningstagande eftersom den indikerar att kulturella skillnader fortsätter att isolera och marginalisera grupper vars medlemmar inte är infödda i ett visst samhälle. (Éigeartaigh, 2010, s. 10).

Vid sidan av Williams definition av kultur samt Andersons teori om att en kulturs narrativ, föreställningar och regler bidrar till inlärd beteenden vilka markerar en individ som tillhörande en viss grupp (se sid 8.), anser jag det relevant att introducera den franska filosofen och postmodernisten Michel Foucault. Med ett postmodernistiskt förhållningssätt vänder sig Foucault emot absoluta sanningar och statiska identiteter. Med andra ord, uppfattas inte identitet som en styv konstruktion som ärvs och blir inlärd utan snarare som ett väsen, vilken i förhållande till individen flexibelt förändras när hen rör sig genom formbara utrymmen i den globaliserade världen. Den samtida resenären, menar Foucault, pendlar och korsar i samtiden enklare nationella och kulturella gränser vilket skapar identiteter vars flexibilitet avviker sig ifrån tidigare uppfattningar om kulturella avgränsningar. (Éigeartaigh, 2010, s. 9).

Den australiensiske social-antropologen Andy Bennett hävdar i samklang med Foucault att det inte längre är möjligt att föreställa sig identitet som en statisk enhet, eftersom förutsättningarna som identitetsskapandet grundades på i tidigare samhällen underminerats i postmoderna samhällen. Han menar i tillägg till Foucault att många av dagens samhällen är *multikulturella* till den grad att samtida migranter befrias från binära motsatser som tidigare fungerat för att definiera och inskriva dem i tydliga berättelser om tillhörighet, och att dom därför numera är fria att anta så kallade *hybrididentiteter* det vill säga en kompromiss mellan flera identiteter (exempelvis: svensk-grek). (Éigeartaigh, 2010, s. 9).

Den tyske social-filosofen Wolfgang Welsch menar däremot att problemet med definitionen av ett samhälle som multikulturellt är att det enbart beskriver ett samhälle med flera olika kulturer som verkar sida vid sida med varandra. Definitionen av ett multikulturellt samhälle utmanar med andra ord inte det homogena metanarrativet som enligt Benedict Anderson främjas av varje kultur eller samhälle. Begreppet utesluter med andra ord det multikulturalistiska samhällets samverkande samt påverkande funktioner. Welsch förespråkar därför användningen av termen *transkulturalism*. (Éigeartaigh, 2010, s. 11) Welsch menar att samtida samhällen och individer behöver koncentrera sig på vad människor med olika sociokulturella bakgrunder kan lära av varandra istället för vad som skiljer dom åt för att bryta gamla föreställningar om tillhörighet som exempelvis: väst mot öst eller nation A mot nation

B. (Dagnino, 2012). Han uppmuntrar med andra ord en förbrödring mellan individer av olika kulturella bakgrunder i ett försök att förena snarare än differentiera.

Samtliga ovannämnda teoretiker bidrar med viktiga tankar och idéer för uppsatsens sammanhang. För det första skriver Kallifatides om sitt liv ur positionen som individ med en uppsättning ärvda kulturella regler, seder och föreställningar som utmanas och omformuleras när han flyttar till Sverige. Genom att kontrastera teorier om ärvda stela identiteter mot postmoderna idéer om identitet i uppsatsens analys är min förhoppning att kunna studera Kallifatides narrativ om främlingskap med ovannämnda termer som hybrid identitet, transkulturalism och föreställda gemenskaper. Avslutningsvis tjänar även ovanstående teoretiska perspektiv till att försöka beskriva och analysera Kallifatides resonemang apropå den grekiska kulturen respektive svenska kulturen. Kallifatides uppsättning av unika erfarenheter och narrativ påminner om vad ovannämnda transkulturalister genomgått och jag anser att begreppet av den anledningen även är relevant för studiet av hans självbiografi.

Med andra ord tillför ovannämnda idéer till att illuminera främlingskapets narrativ utifrån vad jag skulle kalla en slags transkulturell passage.

2 Författare och analyserade verk

I det här kapitlet kommer, som titeln antyder, författaren Theodor Kallifatides att presenteras tillsammans med verket som den här uppsatsen är byggd på: *Ett nytt land utanför mitt fönster*. Sedan följer ett avsnitt om tidigare forskning.

2.1 Theodor Kallifatides

Theodor Kallifatides föddes år 1938 i byn Molai på den grekiska halvön Peloponnesos. Han flyttade ifrån Grekland till Sverige när han var 26 år gammal och har med ett trettiotal svenskskrivna böcker på nacken blivit en av Sveriges mest folkkära författare.

När han kommer till Sverige år 1964 är de enda ord han kan säga på svenska ”god morgon”. Det hjälper honom tyvärr inte särskilt mycket eftersom han anländer på Stockholms central-station vid skymning. Till en början ockuperar sig Kallifatides med ströjobb. Han jobbar bland annat som ”potatiskirurg”³ med andra invandrare på en lyxrestaurang i Stockholm (Kallifatides, *Language and Identity*, 1993). Senare blir han professor i praktisk filosofi vid Stockholms universitet och i början av 70-talet arbetar han som chefredaktör för Bonniers Litterära Magasin. Förutom sitt författarskap skriver han artiklar för tidningar och tidskrifter

³ Potatiskirurg = potatisskalare

samt arbetar med att översätta sin egen och annan svensk litteratur till grekiska. Utöver en rad utnämningar och priser blir Kallifatides år 2000 dessutom utnämnd till professor ”för ett storartat författarskap” av Sveriges dåvarande regering (AlbertBonniersförlag, 2020).

2.2 Ett nytt land utanför mitt fönster

Ett nytt land utanför mitt fönster publicerades år 2001. Boken är ett självbiografiskt stycke som porträtterar Kallifatides 36-åriga kamp för att anpassa sig efter ett nytt lands kultur, språk och seder. Boken är passande nog indelad i 36 kapitel, var och ett representativt för ett tillbringat år tillsammans med främlingskapet. Kapitlen, som är skrivna i jag-form, följer dock ingen kronologisk ordning utan tidsschemat pendlar mellan Kallifatides ungdom samt hans vuxna liv där narratören⁴, Kallifatides själv, sticker in kommentarer och tankar som vuxit fram under tidens gång. Berättaren presenterar alltså handlingen genom egna ögon vilket gör att läsaren kan förmoda att hen får ta del av huvudpersonens känslor och tankar i sin helhet. I sin bok *Le pacte autobiographique* påpekar Patrick Lejeune att en bok kan klassificeras som en självbiografi när berättelsen är skriven på prosa ur en retrospektiv synvinkel. Alltså att författaren återoppar händelser ifrån det förflutna som sedan redogörs för läsaren på ett vardagligt sätt. Ett annat kriterium är att dessa redogörelser handlar om författarens liv och att det inte råder något tvivel om att berättelsen baseras på författarens personliga historia. (Lejeune, 1975, s. 14). När det gäller *Ett nytt land utanför mitt fönster* är denna historia intimt kopplad med erfarenheten om ett upplevt främlingskap.

I boken tar Kallifatides upp teman som kärlek, kultur, språk och identitet. Han växlar mellan sin uppväxt i sina grekiska hemtrakter och sitt liv i Sverige och serverar under tiden läsaren berättelser om hur han upplever sin levnadssituation, vilka hinder han möter i vardagen och vad som orsakar främlingskapet i hans möte med det nuvarande liksom det dåvarande vistelselandet. Han skriver som nämnt ovan om främlingskapets villkor, men även om vilka för- och nackdelar det kan finnas med att omringas av en ny kultur, ett nytt språk och ett nytt land. Det är med ett personligt tillvägagångssätt som Kallifatides beskriver främlingskapet och det redogörs för med hjälp av personliga anekdoter och anknytningar.

⁴ Narratör: Bokens berättarröst. (Stefan, 2020).

2.3 Tidigare forskning

Det är inte första gången det görs ett försök i att bena ur Kallifatides författarskap. Nedan följer några exempel på analyser vars fokus skiljer sig ifrån vad den här uppsatsen behandlar och samtidigt på vilka sätt den här analysen kommer att verka som ett tillägg i frågor som delvis har behandlats.

I Markus Erikssons kapitel titulerat ”Vänskap och den omöjliga kärleken i Theodor Kallifatides romaner” kan man läsa om på vilket sätt Kallifatides framställer kärleken i två av sina romaner. I likhet med Johannes av Korsets idé om gud, nås kärleken i en fas då den troende inte strävar efter den; oväntat och omvälvande. Det är i denna stund skriver Eriksson om Kallifatdes omöjliga kärlek blir möjlig (Eriksson, 2010).

Kärlek är förvisso ett tema som kommer att diskuteras i den här texten också, men det kommer inte att diskuteras med samma ansats som Eriksson utgår ifrån. I den här uppsatsen kommer fokus alltså inte ligga på huruvida en kärlek är möjlig eller ej, utan snarare på ett begreppsmässigt, personligt och nationalistiskt plan eftersom Kallifatides pratar om egenupplevda kärleksnyanser i det grekiska och svenska samhället med nationalistiska etiketter.

Temat om främlingskap och integration diskuteras även i Kallifatides debutroman *Utlänningar* (Kallifatides, Utlänningar, 1975), vars innehåll för övrigt påminner mångt och mycket om författarens egna upplevda erfarenheter. Boken handlar om 5 grekiska invandrades utmaningar för att överleva i ett svenskt klimat och lyfter känslan av rotlöshet samt sökandet efter identitet. Bokens huvudperson arbetar på en lyxrestaurang i Stockholm och blir tillsammans med sina kollegor inbjuden till en personalfest. Detta avsnitt ur Kallifatides debutroman har analyserats i Romana Stoubaeks artikel ”Festen som grænsesituation i Theodor Kallifatides’ migrantroman Utlänningar”. Hon visar i sin analys att festen i det svenska samfundet utgör en tröskel som tillåter utlänningen att överskrida sociala, etniska, kroppsliga liksom språkliga gränser (Stoubaek, 2011).

Som påpekat ovan utgår Stoubaek ifrån ett kapitel ur Kallifatides debutroman *Utlänningar* men hon går inte in på djupet i, för verket, andra viktiga skeenden som likaledes utgör faktorer av främlingskap. Stoubaek analyserar, liksom jag, främlingskapets villkor. Fast hon gör det, till skillnad ifrån den här uppsatsens författare, ifrån en roman. Rent metodologiskt är det en stor skilljepunkt eftersom den här uppsatsen utgår ifrån en självbiografisk ansats. Förmånen med en sådan ansats är att Kallifatides redogörelser om främlingskap kan betraktas, som nämnt ovan, som mer eller mindre sanningsenliga.

3. Analys

Nu när uppsatsens metodologiska perspektiv är etablerade samt författarens bakgrund och verkets innehåll presenterat är det dags att besvara uppsatsens undersökningsfråga. Min ambition är som nämnt i syftet ovan att undersöka huruvida främlingskapet som narrativ framställs i Kallifatides självbiografi. I detta kapitel kommer Kallifatides narrativ om främlingskap att analyseras efter fyra teman som genomsyrar hans självbiografi *Ett nytt land utanför mitt fönster*. Analysens första tema kommer att behandla kollektiva föreställningar vilka banade en ofrånkomlig väg mot främlingskap i det nya vistelselandet. Det första kapitlet är således döpt till "Invandraren". Mot bakgrund av det inledande kapitlet följer därefter underkapitlet "språklig alienation" i vilket det grekiska och det svenska språkets beskaffenheter belyser Kallifatides narrativ om främlingskap ur ett existentiellt och moraliskt perspektiv. Efter att Kallifatides narrativ om språkens existentiella villkor ventilerats belyser nästkommande kapitel främlingskapet ur ett moraliskt perspektiv genom kärlekens tematik. Avslutningsvis kommer Kallifatides narrativ om främlingskap att redogöras för i temat "Hemlängtan". I detta kapitel kommer de psykologiska påfrestningar som Kallifatides dagligen kämpar med att redogöras för med utgångspunkt i ett så kallat dubbelt främlingskap. Genom ovannämnda teman kommer uppsatsens undersökningsfråga att besvaras. Det vill säga att Kallifatides narrativ om främlingskap diskuteras utifrån moraliska, psykologiska och existentiella utgångspunkter. Andra teman kunde säkert ha fördjupats i, till exempel de båda ländernas politiska & historiska kontext, men de förblir utanför detta studiets begränsade ramverk.

3.1 Invandraren

Theodor Kallifatides föddes, som nämnt ovan, år 1938 i byn Molai på den grekiska halvön Peloponnesos. Kallifatides väljer att flytta till Sverige ifrån ett politiskt oroligt Grekland i mitten av 60-talet. (Kallifatides, 2001, s. 69). Han känner vare sig till mycket om det nya landet eller om det nya språket men beslutar sig trots allt för att lämna Grekland. En morgon är Kallifatides på väg till sitt kontor. Han har vid den här tiden redan bott i Sverige tillräckligt lång tid för att skaffa sig fru, barn och hus. Han talar svenska flytande och har etablerat sig som författare. Det regnar och han bär keps som täcker ögonbrynen och han håller i ett paraply. Han säger att till och med hans fru inte skulle ha känt igen honom ifall de hade stött in i varandra. Till trots de skylande attiraljerna blir han dock igenkänd som främling av en okänd man efter en kort interaktion. Kallifatides beskriver alltså en händelse där han i mötet med en okänd man blir beordrad att åka hem. Händelsen framställs som en stark påminnelse om Kallifatides

ställning i Sverige. Han hade trots sina försök inte förtjänat sig rätten till att befinna sig i Sverige enligt den okände svensken:

Vad spelar det för roll vad jag känner, när alla kan se att jag inte är svensk och somliga tycker att jag skall hem. (Kallifatides, 2001, s. 9).

Enligt min analytiska tolkning är förestående narrativ ett starkt exempel på två individers socialpsykologiska föreställningar vilka avgör huruvida en person har rätt eller ej att befinna sig i en viss kollektiv gemenskap. Kallifatides narrativ porträtterar med andra ord två mäns starka föreställningar vilka bestämmer huruvida en människa bör betraktas som inkluderad kontra exkluderad i en särskild gemenskap. I detta fall bestämde den svenske mannen att Kallifatides borde åka hem efter att kort ha samtalat med honom och författaren själv påstår att det inte spelar någon roll huruvida han känner sig som svensk eller inte eftersom alla kan se att han inte är det. Som nämnt i teoriavsnittet ovan belyser Anderson att en föreställd gemenskaps premisser skapar en social identitet som främjar vissa värden framför andra. (Éigeartaigh, 2010, s. 7). Skiljemarkören i exemplet ovan är den okända mannens uttalande och författarens egna narrativ vilket forcerar Kallifatides i facket som främling. Med andra ord är han en individ som enligt egen och andras uppfattning inte passar in rent utseendemässigt. Resultatet blir att han med främlingskapets kofta tvingas likt en tjuv att stjäla rätten att få leva sitt liv och sin verklighet. (Kallifatides, 2001, s. 11).

Dessutom visade det sig inte bara vara Kallifatides som skulle betraktas som främling i landet. Hans svenskfödda barn titulerades som invandrabarn och skulle enligt svenska bestämmelser ha rätt till hemundervisning i grekiska för att bli delaktiga i Kallifatides egna kultur. Något som fick det att vända sig i magen på Kallifatides. Han vägrade att permanenta främmandskapet genom att uppfostra små greker i Sverige. (Kallifatides, 2001, s. 49). Som nämnt i teoriavsnittet tjänar berättelser till att skapa identiteter utifrån vilka en individ förhåller sig. (Boréus, 2012, s. 221). I detta fall hade det svenska samhället skapat berättelsen och narrativet om Theodors barn som invandrabarn trots att de var födda i Sverige. Det vänder sig i magen på honom eftersom det enligt min tolkning framstår som moraliskt motsägelsefullt att behöva lära sina barn grekiska det vill säga permanenta narrativet om invandrabarn vilket det svenska samhället ville ge dom. Alltså anser han att lära sina barn grekiska som en främmandeförklaring ur sina egna och det svenska samhällets ögon. Enligt min interpretation är Kallifatides inställning till att lära sina barn sitt modersmål dessutom en stark indikator på vilken kraft han tror ett språk har för identitetsskapandet. I hans eget fall kom vikten av ett nytt

språk inte bara att förändra hans egna uppsättning av idéer utan till och med att orsaka dess omformulering.

I nästa del av analysen som är döpt till *språklig alienation* kommer främlingskapets narrativ, så som de manifesteras i det analyserade materialet, att studeras utifrån ett språks existentiella villkor. Kallifatides menar att han i mötet med en ny kultur och ett nytt språk behövde modifiera sitt tankesätt utefter det svenska språkets grundförutsättningar. Alltså kommer det att diskuteras hur både det svenska och det grekiska språkets unika uppsättning av regler och grammatik erbjuder författaren alternativa och annorlunda existentiella tankemönster tack vare vilka han har skapat sig själv på nytt.

3.2 Språklig alienation

Kallifatides insåg ett tag efter att han började lära sig svenska att hans grekiska modersmål skiljde sig ifrån svenskan på två avgörande punkter. Först och främst skiljer sig de båda språken rent ontologiskt, menar han. Det betyder bland annat att ett och samma ords innebörd besitter olika inneboende värden. Det vill säga att ett och samma ord kan framkalla olika betydelsemässiga konnotationer beroende på vilket språk som talas. Exempelvis vittnar de grekiska ordens ändelser om deras ontologiska status. På grekiska har till exempel ordet sol en maskulin beteckning, vilket det inte har på svenska. Detta innebär att själva orden i de båda språken bär på konnotationer som ibland kan vara diametralt olika. Vad gäller det svenska språket så kan man exempelvis inte avgöra huruvida hösten är en han eller hon skriver Kallifatides. Av den anledningen är språkets uppbyggnad med maskulina och feminina tecken en orsak till att den grekiska världsuppfattningen ständigt är befolkad. Alltså kan den grekiska individen rent metaforisk ta en dust med våren som på grekiska kan leda tanken till bilden av en ung flicka. (Kallifatides, 2001, s. 146). Det svenska och grekiska språket besitter och producerar, enligt Kallifatides, med andra ord ontologiskt skilda världsbilder:

Vi bebor olika världar helt enkelt. Det är därför vi ofta har så svårt att förstå och uppskatta varandras litteratur. Stagnelius berömda rad ”natten är dagens mor, kaos är granne med gud” låter på grekiska som höjden av banalitet. (s. Ibid).

För det andra skiljer sig logiken som dom båda språken har blivit uppbyggda av från varandra. Det betyder att det bland annat finns regler som förklarar vad man kan göra och inte kan göra i ett språk. Detta för, enligt författaren, med sig implikationer för världsbilden eftersom greker går ”i” havet och ”ut på” land medan svenskar går ”ut till” havs och ”in i” land. (Kallifatides,

Language and Identity, 1993). Kallifatides säger dessutom att det svenska språket besitter en större acceptans när det kommer till att bryta logiska resonemang vilket illustreras i citatet nedan:

Jag läste en gång i en veckotidning följande: Alla kunde se att de unga tu bara hade ögon för varandra. (Kallifatides, 2001, s. 148).

På svenska finns det inget motsägelsefullt i att skriva en liknande mening. Men för Kallifatides blev det en komisk läsning eftersom det grekiska språket kräver en klar distinktion mellan två individer som har ögon bara för varandra och två människor som bara har ögon. I det här sammanhanget anser jag att Kallifatides narrativ utgör intressanta exempel dels ur ett litteraturvetenskapligt perspektiv, men även ur ett psykolingvistiskt perspektiv. Författaren illustrerar nämligen hur litteratur uppfattas olika beroende på vilket språk det förmedlas genom på grund av att språken i sig själva förmedlar och producerar olika konnotationer eller världsuppfattningar. Det är en intressant sociokulturell iakttagelse men frågan är om Kallifatides själv i egenskap som tvåspråkig pendlar mellan dessa olika världar och associationer eller om de båda blandas och smälter ihop till en hybrid av två befintliga språkuniversa. Kallifatides narrativ om språk framstår således som existentiellt. Det svenska språkets ontologiska samt logiska struktur ledde till att Kallifatides som invandrare inte bara behövde memorera glosor utantill utan han var även tvungen att upptäcka ordens inneboende värden. Alltså var han tvungen att lära sig i vilka sammanhang vissa ord passade in samt vilka associationer som de besatt för att korrekt kunna tolka de kollektiva föreställningar och meningar som han ansåg vara givande i en kulturell krets. (Boréus, 2012, s. 221). Eftersom Kallifatides behövde applicera en ny logik och en ny ontologisk uppfattning vad gällde det svenska språket upplevde han sig själv som främmande inför det nya språket. Med andra ord upplever han, enligt min tolkning, att identiteter ligger skiktade i språken och att grekiskan och svenskan till och med besitter sina egna identiteter och personligheter.

Genom att lära sig det nya språket förvärvade därför Kallifatides per automatik en del av Sveriges kulturella föreställda gemenskap vilket gjorde honom till en annan. Det som Kallifatides belyser i nästkommande citat är dock att det svenska språkets natur låg som grund till att han själv inte kunde betrakta sig som fullkomligt integrerad i termer av nationell identitet:

Det är givetvis inte något jag beklagar. Men det innebär att jag hur gärna jag än skulle vilja inte kan bli svensk. (Kallifatides, 2001, s. 148).

Kallifatides beskriver alltså att det nya språket inte ville acceptera hans grekiska logik eller världsuppfattning fullt ut. I mötet med det svenska språket blev författaren tvungen att anpassa sina formuleringar utefter hur språkets logiska respektive ontologiska struktur organiserade det svenska samhället vilket ofta ledde till att han som nämnt i kapitlet innan hamnade i moraliska konflikter med sig själv. Sammanfattningsvis visar citaten ovan ett antal utmaningar som Kallifatides mötte i bekantskapen med ett nytt språk. För det första var det inte att lära sig nya ord som utgjorde det största hindret utan snarare vilka betydelser och egenskaper de besatt, samt i vilka sammanhang de passade in. För det andra fick Kallifatides förhålla sig till en ny värld som inte var honom given utan en som behövde bemästras. Detta resulterade inte bara i att han utifrån positionen som erövrare betraktades rent språkligt som främling, utan även att han betraktade språket med främmande ögon. Han säger att det svenska språket skapade en ny ram inom vilken han var tvungen att orientera sig. Följaktligen gav inställningen till språkens existentiella kraft upphov till att han ständigt kände sig utanför. Detta ledde till att Kallifatides upplevde att främlingskapet utvecklades i bemärkelsen att han till en början enbart känt sig som en främling på ett yttre plan men att det svenska språkets beskaffenheter tvingade honom till att även känna sig som en främling på ett inre plan:

I det långa loppet drevs jag in i en hopplös känsla av utanförskap långt djupare än från början. Jag blev med andra ord mera främling än jag var. När jag kom hit var jag främling på ett yttre plan, med tiden blev jag det också på ett inre. (Kallifatides, 2001, s. 12).

Men å andra sidan gav det svenska språket Kallifatides författarskap och litterära kreativitet en skjuts. Han skrev intuitivt till en början eftersom han inte hade upptäckt ordens svenska associationer och att dom därför inte var känslomässigt belastade:

Främlingskapet är ett tillstånd som främjar en viss skapande förmåga, som kanske hade avsomnat i brist på näring. (Kallifatides, 2001, s. 51).

I narrativet ovan påstår författaren att främlingskapet som tillstånd genererar kreativa krafter vilka han själv utnyttjade i sitt författarskap. Det är i min tolkning ett påstående som ligger i linje med vad Welsh nämner apropå kulturers påverkande effekter i multikulturella möten. (Dagnino, 2012). I mina ögon framstår författarens narrativ om främlingskap som en kompromiss av två kulturers påverkande krafter. Genom att bemöta det svenska samhället och

dess invånare med sin egna uppsättning sociokulturella egenskaper hamnar Theodor i ett tillstånd som han associerar med främlingskap. Han påverkas såpass mycket av uppdelningen mellan det grekiska och det svenska samhället till den grad att han blir kreativ. Det är med andra ord en transkulturell företeelse som han blir bekant med genom det svenska samhället och språket. Däremot stötte han ibland på ord vars moraliska innebörd var allt för komplicerade att ändra sig efter. I nästa kapitel kommer detta att diskuteras under temat kärlek. Kallifatides narrativ om kärlek kommer att kontrasteras efter nationalistiska etiketter. Det vill säga att han är av uppfattningen att den grekiska respektive svenska kärleken skiljer sig ifrån varandra.

3.3 Kärleken

Ett av de komplicerade ord som Kallifatides inte visste hur han skulle förhålla sig till var det svenska ordet ”kärlek”. Han blev förvirrad när han upptäckte att akten att para sig kallades ”att älska” på svenska. Rent språkligt innebär det att man kan säga att man älskar med en kvinna trots att man inte älskar henne. Eller tvärtom att man kan älska en kvinna utan att älska med henne. Av den anledningen var det svårt för författaren att uppfatta nyanser av vad det egentligen innebar att älska. På grekiska finns det enligt Kallifatides nämligen två olika typer av kärlek. Den grekiska motsvarigheten till kärlek skulle kunna översättas till *agape* vilket snarare används när man beskriver vänskapsrelationer. Den andra typen heter Eros som likt en människoätande Gud ”får våra blodceller att flyga likt yra maskrosbollar.” (Kallifatides, 2001, s. 16). Men att älska någon på grekiska och på svenska för med sig moraliska konsekvenser som skiljer sig ifrån varandra vilket författaren blir påmind om när hans dotter säger till honom att hon aldrig varit förälskad på grekiska. (Kallifatides, 2001, s. 91). Han säger att det är något alldeles särskilt att älska på sitt egna språk och att språket är starkt förknippat med själen:

Med andra ord tog det mig mer än fyrtio år att upptäcka att djupt i min själ fanns redan i förväg de spår som jag skulle följa i hela mitt liv. Allt annat som jag skaffade mig under resan visade sig inte äga kraft nog för att byta spår. (Kallifatides, 2001, s. 63).

I ett klassiskt svenskt kärleksdrama kulminerar historien när en kärlek dör. Han säger att det i svenska ögon uppfattas som helt normalt att känslor kommer och går och att det inte är älskaren som lämnat personen i fråga utan att det snarare är kärleken som lämnat älskaren. Det grekiska dramat börjar enligt Kallifatides där det svenska slutar. Ur ett grekiskt perspektiv innebär upptäckten att ens respektive inte hyser känslor för en att man inte längre är värd att älska. Det är med andra ord något som brister hos den andra vilket gör att man inte längre är attraherad. Av den anledningen är sorgen av ett uppbrott inte bara något som personen som blivit lämnad

ska behöva utstå. Utan denna ska behöva utstå en förödmjukande i bemärkelsen att personen i fråga har blivit ogiltigförklarad som älskare. Den grekiska moralläran består, enligt Kallifatides, i att man inte ska skämmas för att hämnas. Därför ter sig den grekiska kärleken som mer hämndlysten än hur den svenska kärleksdramatiken manifesteras och artikuleras. Den skillnad gjorde att Kallifatides inte betraktade den grekiska kärleken som någonting lustfylld historia utan snarare som någonting som borde undvikas. (Kallifatides, 2001, s. 93).

Konsekvensen blev att han ansågs älska alldeles för lite. Med andra ord krockade Kallifatides grekiska uppfattning om hur man bör älska med den svenska uppfattningen om vad kärlek innebär. Av den anledningen var det rent känslomässigt en utmaning att med ärvda grekiska föreställningar införliva ett svenskt sätt att älska vilket blir tydligt i citatet nedan:

Det är så mycket man inte vet när man lämnar sitt land. Man anar inte att man bär med sig så många strukturer och spår i sin själ och de slutligen får en att vara och förbli en främling i det nya landet; och när man inte längre är en främling i det nya landet har man blivit en främling för sig själv och då är man främling överallt. (Kallifatides, 2001, s. 94).

I min tolkning påminner författarens narrativ om vad Raymond Williams pratar om när han säger att ett samhälles sociokulturella regler och förväntningar kan försvåra känslan av tillhörighet. I detta fall var det Kallifatides strukturer och spår som han burit med sig ifrån det grekiska samhället som gjorde att han även i fråga om kärlek skulle anses som en främling ur andras ögon. Alltså, trots att författaren bott länge i Sverige och lärt sig det svenska språket och anammat delar av den svenska kulturen lyckades han inte att inkorporera den svenska kärleken. Med andra ord känner han sig som en främling på grund av att han lever i ett kollektivt sammanhang präglad av den svenska kärlekens givna sociokulturella regler.

3.4 Hem

Kallifatides skriver inledningsvis att det fanns ett antal ord under hans uppväxt som han under tryck ifrån sin omgivning graviterade mot. Dessa ord var: *familj*, *ortodoxi*, *monarki*, *ära* och *heder* samt det grekiska ordet *Filótimo*, vilket betyder att älska sin heder. Ordet i sig självt innefattar, enligt Kallifatides, en hel morallära som är avgörande för huruvida man kan betraktas som en riktig man ur ett grekiskt perspektiv. Idén om Filótimos lära består i att man inte skyller ifrån sig, att man inte tillåter sig att bli lurad och att man har stake. Förmågan att kunna förlåta någon betraktas som en dygd enligt denna lära men hämnden utgör en större sådan. Kallifatides ansåg att han, impregnerad utav denna morallära, snabbt skulle kunna anpassa sig till Sverige. Enligt hans egna narrativ skyllde han inte ifrån sig, han gjorde sitt bästa

i diverse sociala sammanhang för att anpassa sig till det svenska samhället. Belöningen som han såg framför sig genom en liknande inställning var att han smärtfritt skulle mottas och vinna rätten att rent socialt kunna vara i Sverige i andras och sina egna ögon. (Kallifatides, 2001, s. 49). Med andra ord påstår Kallifatides i sitt narrativ att han präglats av en uppsättning grekiska moraliska premisser, vilka han trodde skulle förskaffa honom känslan av att rättfärdigt kunna leva i det nya landet. Författaren menar dock att det fanns en svensk morallära, vilken utpekade honom oftare och tydligare som en främling desto mer han försökte att integrera sig i det svenska samhället. Det blir framförallt tydligt i följande exempel:

Efter trettio böcker på svenska är jag alltjämt i den senaste litteraturhistorien förpassad till avdelningen invandrar-författare, en kategori för sig med andra kriterier och värderingar. (Kallifatides, 2001, s. 12).

I min analytiska tolkning är exemplet ovan ett narrativ som indikerar ett ofrånkomligt främlingskap. I Sveriges ögon var man och är fortsatt inte beredd att kalla Kallifatides för en svensk författare trots att han skriver på svenska och har tillbringat större delen av sitt liv i landet. Poängen är att han ur det svenska samhällets ögon är en grekisk författare som skriver på svenska eller en invandrad svensk kulturprofil. Med andra ord är föreställningen om nationell identitet i Sverige så pass starkt att Kallifatides omöjligtvis kan betraktas som en svensk författare. Likaledes är föreställningen om nationell tillhörighet inte bara stark i Sverige utan även i Grekland. I en intervju för Aftonbladet beskriver Theodor hur han har blivit en slags hybrid av två länders och två språks levnadsvillkor:

Samtidigt som jag med åren kommit allt närmare svenskt språk, samhälle och kultur så finns ett visst avstånd. Det märks särskilt när jag blir äldre. I Grekland skulle jag gått på kaféer och träffat mina vänner som gammal, men vad gör jag här – börjar på pensionärs-gympa med andra glada gamlingar? Men jag är också främling i Grekland. När jag åker dit är mycket förändrat. Det lilla kaféet finns inte längre, torget har försvunnit och jag själv är en annan. (Gustavsson, 2001)

Med andra ord verkar det som att det svenska språket, samhället och kulturen "sipprat in" i Kallifatides samtidigt som han själv har sipprat in i det svenska samhället. Han säger att han inte längre är den han var när han lämnade Grekland för att författaren numera betraktas som främling även där. Han har alltså frigjort sig ifrån ett land till förmånen av ett annat. Narrativet som framställs i sammanhanget är enligt min tolkning starkt kopplat till de tidigare diskuterade

begreppen hybrid identitet och transkulturalism. Kallifatides förkroppsligar och accepterar i sitt narrativ ett så kallat dubbelt främlingskap. Ur en socialpsykologisk aspekt relateras hans föreställningar och känslor till Welsch teoretiska perspektiv om att individer med olika sociokulturella egenskaper påverkar och samverkar i samhällen av multikulturell karaktär. Kallifatides är numera en kompromiss utav två nationaliteter utan att enligt egen och andras uppfattning vara varken det ena eller det andra. Han har istället blivit en så kallad hybrid av två nationaliteter. Anpassningen till det nya landet Sverige motsvarar i Kallifatides narrativ med andra ord en slags dialektisk process som grävt grund för ett dubbelt främlingskap, både inför sig själv samt de båda länderna och inte minst de bägge språken. Till en början bestod Kallifatides kamp i att försöka göra sig så svensk som möjligt. Han var alltså en invandrare som inte ville förknippas med att vara invandrare. Han ville heller inte förknippas med sina grekiska landsmän vilket fick dom att höja på sina ögonbryn:

Efter en tid i Sverige tyckte jag att det var obehagligt att tala grekiska med mina landsmän om svenskar var med. Det var inte bara en fråga om hövlighet, vilket jag påstod. Det var en annan och mycket djupare genans. Jag ville inte utmärka mig som en främling, medan andra nyanlända greker tvärtom tyckte att det var genant att inte tala grekiska med sina landsmän. (Kallifatides, 2001, s. 13)

Men efter 36 års kamp säger sig Kallifatides vara trött på att ständigt behöva försvara sig. Till en början framstod främlingskapet som ett hinder vilket behövde bekämpas medan det i ett senare skede av hans liv framstod som ett resultat:

Jag har inte blivit svensk, även om jag inte längre är den grek jag trodde att jag var. Jag är inte ens en främling till hundra procent.” Jag kan kort och gott inte säga vad jag har blivit. (Kallifatides, 2001, s. 154)

Till en början hade Kallifatides uppfattningen om att han med sina kulturella förutsättningar skulle lyckas att förtjäna sig rätten att få leva i det nya landet och inte betraktas som en främling. Men trots att han idag är en erkänd författare förpassas han fortsatt till kategorin invandrarkultur. Det vill säga att det svenska samhället och dess medborgare för det första aldrig gav Kallifatides rätt till att känna sig ”hemma” vilket mynnade ut i ett upplevt främmandeskap. För det andra inser Kallifatides själv att en människa inte kan överskrida alla kulturella broar och gränser eftersom de socio-kulturella spåren som ristats in under uppväxten förblir oföränderliga.

Med andra ord tog det mig mer än fyrtio år att upptäcka att djupt i min själ fanns redan i förväg de spår som jag skulle följa i hela mitt liv. Allt annat som jag skaffade mig under resan visade sig inte äga kraft nog för att byta spår. Livets lok fortsatte obevekligt vidare drivet av den obeskrivbara doften och på de spår som en gång för alla var utlagda. Det är detta, just detta, som är den egentliga innebörden i att tillhöra en kultur. (Kallifatides, 2001, s. 63)

Han kommer alltså till insikt med att hans språkliga och kulturella uppväxt skulle komma att sätta djupa spår i honom. Det innebär, enligt min tolkning, att han hur mycket han än hade velat inte skulle ha kunnat bli någonting annat än en främling i det nya landet. Han blev med andra ord det han själv hade försökt att bekämpa.

4. Sammanfattning

I denna studie har en bred och fördjupad förståelse av Kallifatides narrativ om främlingskap givits. För det första har verket lästs med en frågeställning som söker författarens narrativ om främlingskap. För det andra har verket fått tala i vilka kategorier svaren till uppsatsens primära frågeställning hittas. Dock bör det påpekas att studien grundats i utvalda teman och att det primära analysobjektet möjligtvis hade kunnat tolkats annorlunda. Oavsett skildrar studien ovan en viktig del av Kallifatides redogörelser vilka har visat hur han med sin uppsättning unika erfarenheter tagit sig an utmaningen att leva i ett främmande land. Sammanfattningsvis har det bevisats ur moraliska, psykologiska och existentiella perspektiv att det är både omgivningens socio-kulturella föreställningar respektive författarens egna reaktioner gentemot dem som skapar främlingens gestalt vilken han identifierar sig med från och med ankomsten till Sverige. Det vill säga att det svenska samhället, dess språk och dess kultur hade en given roll åt författaren som trots sina försök att undgå främlingskap fastnade i ett dubbelt sådant. Genom att anpassa sig till en svensk kontext var han tvungen att släppa taget om egna ärvda föreställningar som blivit utstakade under uppväxten vilket, i vissa hänseenden, visade sig vara omöjligt. Han var dessutom tvungen att med det nya språket skapa sig en ny världsram vilken tolkade och begripliggjorde det politiska och kulturella landskap som han levde i. Detta ledde till att han delvis frigjordes sig ifrån sitt hemland till förmånen för ett annat. Det vill säga att han genom att försöka inkorporera ett svenskt språk och identitet förlorade sin grekiska identitet. I slutändan ledde det till att han upplevde ett dubbelt främlingskap. Ett främlingskap inför både det nya hemlandet Sverige och dess kultur samt ett främlingskap inför det gamla hemlandet Grekland och dess kultur. Genom att flytta till Sverige och lära sig det svenska

språket blev författaren i slutändan en hybrid av två identiteter och två världsuppfattningar. Till en början framstod främlingskapet som ett hinder, men i slutändan blev det resultatet av hans liv. Det språkliga främlingskapet innebar emellertid att Kallifatides var friare i sitt författarskap än vad han någonsin tidigare hade varit. Det vill säga att han var fri att fylla orden med den innebörd han själv önskade vilket gav hans författarskap och litterära kreativitet en skjuts.

5.Förslag för vidare läsning och forskning

I detta kapitel presenteras förslag för vidare läsning och studier för den som är intresserad att undersöka förhållandet mellan språk, kultur och identitet. I den här uppsatsen har föremålet för studien varit en författare som har skrivit på ett annat språk än sitt modersmål. Fenomenet att skriva på ett annat språk än modersmålet kallas Translingualism och Steven Kellman, professor i jämförande litteratur, undersöker i sin bok *The translingual imagination* reflektioner från andra translingvistiska författare. (Kellman, 2000) Efter att ha studerat ett stort antal translingvistiska författare hävdar han att de har förmågan att bryta sig loss från kulturella begränsningar och pendla mellan språkliga och kulturella gränser med anledning av att de befinner sig mellan två eller flera språk. Teorier om att varje språk genererar en unik syn på världen började spridas på 1950-talet. Forskarna Edward Sapir och hans lärjunge Benjamin Lee Whorf hävdade att människor som tillhör samma språkliga samhälle strukturerar sin verklighet beroende på det talade språkets unika egenskaper. Med andra ord hävdade de att den upplevda verkligheten till stor del är omedvetet strukturerade av ett särskilt språk. (Michael J Spivey, 2012, s. 616). Denna hypotes, känd som ”Sapir-Whorf-hypotesen”, har vid upprepade tillfällen förnekats på grund av brist på kognitiva test, men studier idag inom fältet psykolingvistik visar att språk spelar en viktig kognitiv roll när det gäller individers förmåga till att begreppsliggöra och tolka världen de lever i. Lera Boroditsky är en berömd professor inom området kognition och språk. Under flera år har hon genomfört studier med fokus på förhållandet mellan sinne, språk och världen och presenterar i ett Ted talk bland annat att engelskspråkiga individer har större tendens att skuldbelägga en person än vad spansktalande individer har i fall av en olycka. (TED, 2018). Hon har även bidragit med viktiga insikter och intressanta exempel på språkets roll för individers världsuppfattning i boken *The cambridge handbook of psycholinguistics*. (Michael J Spivey, 2012). Med tanke på att Kallifatides skriver om olika språkvärldar skulle det vara intressant att med en komparativ infallsvinkel bedriva en litteraturvetenskaplig analys med inslag av psykolingvistiska perspektiv på verk skrivna av translingvistiska författare. (Theodor, 1995)

6. Litteraturförteckning

- Özkirimli, U. (2010). *Theories of Nationalism - A Critical Introduction*. New York: Palgrave Macmillan.
- Éigeartaigh, W. B. (2010). *Exploring Transculturalism - A Biographical Approach*. Heidelberg: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Albert Bonniers förlag. (2020). *Albert Bonniers Förlag*. Consulté le Maj 13, 2020, sur <https://www.albertbonniersforlag.se/forfattare/5374/theodor-kallifatides/>
- Boréus, G. B. (2012). *Textens Mening och Makt*. Lund: Studentlitteratur.
- Clarke, V. B. (2006, 01 01). *Using Thematic Analysis in Psychology*. Hämtad från https://uwe-repository.worktribe.com/preview/1043068/thematic_analysis_revised_-_final.pdf
- Dagnino, A. (2012, Januari 01). "Transculturalism and Transcultural Literature in the Twenty-first Century." *Transcultural Studies*, 8(1), p. 5.
- English, T. W. (2000, 01 01). Hämtad från: https://manleyleady.weebly.com/uploads/1/0/9/7/109761221/compare_and_contrast_esay.pdf: Den 01 Augusti 2020
- Eriksson, M. (2010). Vänskap och den omöjliga kärleken i Theodor Kallifatides romaner. Dans S. Packalén (Éd.), *Theodor Kallifatides, Bodil Malmsten, Hugo Hamilton, Fransk 1800- talsprosa, Marcel Pagnol, Vilhelm Moberg, Språkundervisning* (pp. 5-15). Eskilstuna: Mälardalens Högskola.
- Gustavsson, C. (2001). *Aftonbladet*. Besökt den 13 April, 2020, <https://www.aftonbladet.se/relationer/a/4dzJPq/jag-ar-framling-i-bade-sverige-och-grekland>
- Johansson, C. (1999). *Narrativ forskning – biografiskt perspektiv på berättelser*. Linköping: Helena Klöfver. Hämtad från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:411228/FULLTEXT01.pdf> Den 15 Juli 2020
- Kallifatides, T. (1975). *Utläningar*. Stockholm: Albert Bonniers boktryckeri.
- Kallifatides, T. (1993, Spring Spring). Language and Identity. *Harvard Review*(No. 4), pp. 113-120.
- Kallifatides, T. (2001). *Ett nytt land utanför mitt fönster*. Viborg: ALBERT BONNIERS FÖRLAG.
- Kallifatides, T. (2002). *Den Dubbla Längtan*. Eskilstuna: Liber AB.
- Kallifatides, T. (2013, 07 11). *Sveriges radio*. (I. Maciel, Producteur, & Sveriges Radio) Hämtad från Sveriges radio: Den 20 April 2020 <https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/216106?programid=2071>
- Kellman, S. G. (2000). *The translingual imagination*. Nebraska: University of Nebraska press.
- Lejeune, P. (1975). *Le pacte autobiographique*. Paris: Seuil.
- Michael J Spivey, K. M. (2012). *The Cambridge handbook of psycholinguistics*. Cambridge: Cambridge university press.
- Molander, J. (2003). *Vetenskapsteoretiska grunder*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Söderström, M. M. (2009). *"Han ska inte bli likadan som jag har varit"*. Stockholm: Institutionen för Socialt arbete, Stockholms Universitet.

- Stefan. (2020, 08 06). <https://synonymerna.se/narrator>. Hämtat från:
<https://synonymerna.se/narrator>: <https://synonymerna.se/narrator> Den 20 Juli 2020
- Stoubæk, R. (2011, Januari 1). "Festen som grænsesituation i Theodor Kallifatides' migrantroman Utlänningar." *Tijdschrift voor Skandinavistiek*, 32(1-2), pp. 5–22.
- TED. (2018, 05 02). *Youtube*. Hämtat från Youtube:
<https://www.youtube.com/watch?v=RKK7wGAYP6k> Den 02 Augusti 2020
- Walk, K. (1998, 01 01) Hämtad från <https://writingcenter.fas.harvard.edu/pages/how-write-comparative-analysis>. Den 14 Juli 2020